

УДК 94(480*7) «1914/1918»

Д. В. Ковальов*Дніпропетровський національний гірничий університет*

ФІНЛЯНДСЬКИЙ РУХ ЄГЕРІВ: МІЖ КАЙЗЕРОМ ТА ЦАРЕМ

Висвітлено події одного з епізодів Першої світової війни 1914–1918 рр. на Східному фронті – створення та діяльності з фінляндських добровольців Королівського Прусського егерського батальйону № 27 у лавах Імперської армії Німеччини.

Ключові слова: Перша світова війна, егерський рух, Велике князівство Фінляндське, Фінський 27-й Егерський батальйон, Імперська армія Німеччини.

Освящены события одного из эпизодов Первой мировой войны 1914–1918 гг. на Восточном фронте – созданию и деятельности из финляндских добровольцев Королевского Прусского егерского батальона № 27 в рядах Имперской армии Германии.

Ключевые слова: Первая мировая война, егерское движение, Великое княжество Финляндское, Финский 27-й Егерский батальон, Имперская армия Германии.

Im Mittelpunkt des Beitrags stehen die Ereignisse an der Ostfront während des Ersten Weltkrieges im Zusammenhang mit der Gründung und den Aktivitäten der finnischen Freiwilligen des Königlich-Preußischen Jägerbataillons Nr. 27 in den Reihen der deutschen Reichswehr.

Schlagwörter: Erster Weltkrieg, Jägerbewegung, Großfürstentum Finnland, 27. Finnisches Jägerbataillon, Reichswehr.

This article covers one of the episodes of World War 1st (1914 – 1918) on the Eastern Front – the establishment and activities of the Finnish volunteers from the Royal Prussian Jäger Battalion 27th in the ranks of the Imperial Army in Germany.

The purpose of this article is to define the role of nationalistic (oriented on independence) paramilitary units, formed by migrants from the Grand Duchy of Finland before and during World War 1st, as well as to explain the intentions of the German governmental circles and the generals, who supported the creation of national military forces from expatriates from the autonomous Grand Duchy of Finland in 1914 – 1918.

Such study is up to date, because in Ukraine the history of the Finnish paramilitary forces in World War 1st times remains almost unstudied. Modern Ukrainian historians study the history of Finland in the context common

European history (when Finland was the part of the Swedish Kingdom) or Soviet history (the Winter War or Talvisota of 1939 – 1940 as part of the World War 2nd). The study of the topic not only helps to understand the historical path of the Finnish Jäger Movement, but also gives comparative materials for understanding of Ukrainian Sich Riflemen (Ukrainski sichovi striltsi, or USS), who also defended the independence of their homeland Russian Tsar regime.

Keywords: World War 1st, Jäger Movement, the Grand Duchy of Finland, Finnish 27th Jäger Battalion, the Imperial army of Germany.

У рік відзначення трагічного 100-річчя Першої світової війни провідні країни світу починають замислюватися над безпекою свого державного суверенітету аби не допустити розгортання нової військової агресії з усіма можливими сучасними технологіями знищення людства.

Маленька північна країна Фінляндія, що також входила до великої Російської імперії на правах автономного Великого князівства, неодноразово піддавалась військовій агресії зі Сходу. Так було і напередодні Першої світової війни. Однак, молоді фінські патріоти пішли на радикальні дії, задля світлого майбутнього своєї вітчизни, почали формувати власні збройні загони – Рух єгерів.

Мета цієї статті – визначити роль створення націоналістичних (самостійницьких) воєнізованих формувань з мігрантів Великого князівства Фінляндського в Німецькій імперії, на прикладі Руху єгерів, які ставили собі за мету боротьбу за вихід Великого князівства Фінляндського зі складу Російської імперії, а також роль Німеччини в підтримці радикальних самостійницьких настроїв у фінляндському суспільстві напередодні та у період Першої світової війни.

Задачі цієї статті мають за мету проаналізувати політичну ситуацію у Великому князівстві Фінляндському напередодні та в період Першої світової війни, а також, пояснити наміри німецьких урядових кіл і генералітету щодо створення національних військових формувань із вихідців автономного Великого князівства Фінляндського у 1914 – 1918 рр.

Актуальність даної теми полягає в тому, що в Україні історія фінляндських воєнізованих формувань часів Першої світової війни майже зовсім не вивчена. Сучасні історики України вивчають історію Фінляндії в контексті загальноєвропейської (коли Фінляндія була частиною Швецького королівства) або радянської історії (Зимова війна як складова Другої світової війни). Тому, дуже важливо зазначити, що розкриття цієї, вкрай нелегкої, теми в сучасній Україні

допомагає зрозуміти історичний шлях не тільки фінляндських самостійників з Руху егерів, а й Українських Січових Стрільців, що так само боронили самостійність своєї батьківщини від російського царизму.

Руху егерів у Фінляндії, на жаль, ніхто на пострадянському суспільстві прискіпливо не приділяв належної уваги, окрім доктора історичних наук, професора І. Н. Новікової із Санкт-Петербурзького державного університету [13 – 17]. У своїх численних статтях авторка висвітлює процес зародження радикального руху самостійництва у автономному Великому князівстві Фінляндському і підкреслює, що власне завдяки цьому напередодні Першої світової війни серед фінляндської націоналістичної молоді зародився план формування власних збройних загонів для подальшого військового опору царській Росії. Однак, через свою упередженість до ідеї незалежної Фінляндії чи будь-якої іншої національної країни Російської імперії, авторка визначає Рух егерів як виключно «сепаратистський», що знехтував довірою царського уряду до фінляндців і пішов на змову із ворогом Росії – Німецькою імперією та її військовими колами.

Серед фінських істориків тематику Руху егерів активно досліджують професор Тімо Вігавайнен та Матті Лауерма. Зокрема професор Т. Вігавайнен підкреслює виключно самостійницьку роль Руху егерів у боротьбі за визволення Фінляндії з-під Російської імперії і, водночас зазначає, що активісти своєю наполегливістю змусили німецький генералітет поставити на порядок денний остаточне формування воєнізованого формування в лавах Імперської армії Німеччини [9; 10]. Професор М. Лауерма констатує той факт, що вже на початок ХХ ст. серед фінляндської студентської молоді був сформований ідеал самостійницької Фінляндії завдяки діяльності попередніх поколінь літераторів та інтелектуалів Великого князівства, хоча вони і не висували ще гасла самостійної держави, а лише можливість закінчення нової військової чи політичної унії із колишньою метрополією Швецією [5; 6].

Таке не однозначне ставлення до Руху егерів у Фінляндії, перш за все, пов'язано із тим, що військове формування фінляндських егерів радянські та вже російські історики порівнювали із ідентичним українським формуванням Січових Стрільців у рядах австро-угорської армії, а отже, з суто антиросійським ворожим військовим формуванням, як загрозу будь-якій російській державності. У Фінляндії, Німеччині та Швеції навпаки багато військових експертів та істориків підкреслювали суто національний та самостійницький характер ді-

яльності Руху егерів, що прагнули здобути незалежність своєї батьківщини спочатку від російського монарха, а потім і від більшовицької навали. В Україні тематика руху фінляндських егерів до сьогодні не вивчена взагалі. Тому, у 100 річницю Першої світової війни, маємо приємну нагоду виправити цю суттєву несправедливу помилку та заповнити історичну прогалину дослідженням цього невідомого військового формування.

У Великому князівстві Фінляндському Рух егерів почав активно розширювати коло своїх прихильників та учасників від 1914 р. із початком Великої війни (так у Європі до 1945 р. іменували Першу світову війну), особливо в університетському середовищі студентської молоді [17, с. 36]. Фінляндія, яка від 1808 р. була у складі Російської імперії, після поразки російської армії у російсько-японській війні 1904 – 1905 рр. активізувала відцентрові самостійницькі ідеї від'єднання.

У кінці XIX ст. за ініціативи фінляндського генерал-губернатора Ніколая Бобрікова у Великому князівстві Фінляндському розпочалася політика русифікації автономії, що породила відповідну реакцію суспільства. Автономний статус країни опинився під загрозою, закони автономії в односторонньому порядку були скасовані без згоди із працюючим законодавчим органом – Сеймом Великого князівства Фінляндського [13, с. 198]. Скасування місцевої грошової одиниці – фінляндської марки – розпуск власної фінської армії, змусило фінляндське суспільство замислитись над тим, що майбутня військова загроза лише спростить намагання російської влади мобілізувати молодих фінів на службу в імператорську армію в різних, далеких від Фінляндії, частинах Російської імперії. Цей аргумент миттєво подіяв на зростаючі самостійницькі та антиросійські настрої в суспільстві [13, с. 199].

На думку активістів радикальних та консервативних партій (Фінська партія, Фінська народна партія, Младофінська партія, Фінський аграрний союз) беззаконне становище фінляндського суспільства давало право і обов'язок відповідати на насильство насильством. Програма перших самостійницьких активістів була представлена в 1903 р., а вже весною 1904 р. була заснована Фінляндська партія активного спротиву. На ранній стадії діяльність активістів цієї партії та майбутніх егерів передбачала такі дії, як підпільні закупівлі озброєння в Швеції та Німеччині. У такий спосіб під виглядом спортивного товариства у 1906 р. утворились загони самооборони «Союз сили» (фін. Voimaliitto) [1, с. 146 – 147].

Другий період русифікації розпочався наприкінці 1908 р. і тривав до березня 1917 р. Думки про державну самостійність Великого князівства Фінляндського підтримувалися в місцевій пресі до 1910 р., до того часу, коли була закрита незалежна газета «Framtid! Vastaisuus!» [15, с. 50]. Навчальні організації університету в Гельсінфорсі пішли іншим шляхом. В урочистих промовах з нагоди закінчення університету в травні 1914 р. ідея державної самостійності Фінляндії від Росії була представлена широко, хоча в обережній формі. У цей день на підтримку майбутньої незалежності висловилися багато майбутніх активістів руху егерів: Кай Доннер, Вяйньо Кокко, Пехра Норрмен та Юрьйо Рууту [15, с. 51].

Не дивно, що з початком Першої світової війни в серпні 1914 р. багато хто з активних діячів фінляндського суспільства бажали поразки Росії в цій війні. Основною метою названих вище радикальних активістів ставилося відділення Великого князівства Фінляндського від Російської імперії.

Взимку 1914 р. у Великому князівстві Фінляндському було введено військовий стан у зв'язку з побоюваннями російського генералітету висадки німецького війська і вторгнення через Фінляндію до Петрограду. Ключові об'єкти в різних частинах Великого князівства Фінляндського (в провінціях Нюланд, Аланд та Або-Бйорнеборг) починають зміцнюватися найнятими на тимчасові роботи фінами, але під російським військовим керівництвом [20, с. 168]. Ці роботи призвели до браку робочої сили, наприклад в сільському господарстві автономії.

17 листопада 1914 р. була опублікована програма широкої русифікації Великого князівства Фінляндського [20, с. 169]. Це остаточно підштовхнуло фінських радикалів-самостійників до активізації Руху егерів. У день офіційного проголошення програми русифікації відбулися численні незалежні один від одного зібрання в промислових містах Гельсінфорс, Теммерфорс, Або, Лагті, Коуволла, Сіббо, Ловіса, Ваза, Улеборг, в яких навіть намічали лінії для майбутніх фронтів [20, с. 169].

20 листопада 1914 р. у Будинку учнів у Гельсінфорсі на вул. Тьоольонкату, 3 (фін. Töölönkatu) відбулися збори радикалів-самостійників [6, с. 210]. З міркувань безпеки протокол активісти не вели. Були присутні близько 20 представників від різних студентських об'єднань, у тому числі від найстаршої університетської організації Гельсінфорса «Фінська Дубина» (фін. Suomalainen Nuji) [6, с. 211]. Збори констатували, що пасивний опір втратив своє значен-

ня і потрібно йти незаконним шляхом, оскільки противна сторона (царський уряд Російської імперії – Д. К.) відкинула законні методи, а Фінляндія повинна була розірвати будь-які зв'язки із Росією. Коли бесіда зайшла про іноземну допомогу, Вяйньо Кокко – куратор учнів від провінції Північна Остработнія – вважав Німеччину найважливішим союзником Фінляндії, навіть єдиною можливістю отримати державну самостійність. Присутні на зборах створили тимчасовий центральний комітет майбутньої егерської організації [6, с. 212]. Необхідно було зв'язатися з викладачами, старими політиками і представниками впливових соціал-демократів.

Центральний комітет Руху за державну самостійність вважав формування власної армії обов'язковою умовою набуття і збереження незалежності Фінляндії [6, с. 220]. У зв'язку з цим окремі студенти почали добровільно вступати в російську армію для отримання військового навчання і досвіду. Потім такі добровольці тікали з армії, часто через лінію фронту і вступали в егері на боці Імперської армії Німеччини. Пізніше у фінських радикалів-самостійників з'явилася можливість отримати військову освіту за кордоном.

Ідейні ж витoki Руху егерів можна виявити в діяльності створеної в 1904 р. Фінляндської партії активного спротиву та її ідеолога Конні Цілліакуса. Це вкрай не чисельне угруповання молодих радикалів-самостійників нагадувала за методами боротьби російських есерів та українську УНП Миколи Міхновського. У роки російсько-японської війни активісти Фінляндської партії активного спротиву намагалися отримати фінансову та військову підтримку від Японії у своїй боротьбі проти імперських властей. Саме активісти цієї політичної партії проголосили гасло: «*Ворог Росії – друг Фінляндії!*» [7, с. 193]. До того ж це була єдина фінська партія, в програмі якої містилася вимога досягнення повної державної незалежності Фінляндії. Після поразки Першої російської революції активісти Фінляндської партії активного спротиву змушені були переховуватися за кордоном. Вони знайшли притулок у Берліні, Стокгольмі, Осло, Копенгагені та Лондоні.

У перші місяці війни серед найбільш радикально налаштованої частини фінляндського студентства набуло поширення уявлення про те, що боротися треба «*не петиціями і параграфами, а силою*» [15, с. 58]. Слід було використовувати ситуацію, що склалася – надзвичайну зайнятість імперського керівництва веденням війни, щоб досягти політичної незалежності Фінляндії. Проте, досягнення такої мети власними зусиллями для маленької країни, у якої до всього ін-

шого були відсутні збройні сили, здавалося фантастичним завданням. Необхідно було шукати підтримку ззовні, у вигляді якої-небудь сильної держави, бажано ще й ворога Росії. Основним методом боротьби за державну самостійність учасники студентських зборів листопада 1914 р. визнали метод державної зради.

Спочатку погляди радикалів-самостійників, які переважно були за походженням шведами, були спрямовані на свою історичну батьківщину – Швецію. Студенти були навіть не проти того, щоб відокремлена від Росії Фінляндія знову стала частиною Шведського королівства або перетворилася на шведський протекторат. Наприкінці листопада 1914 р. студентська делегація звернулася до шведської влади з проханням організувати військове навчання фінляндських добровольців, але отримала негативну відповідь. Однак, керівництво Швеції не бажало підтримувати фінляндський самостійницький рух під виглядом сепаратизму.

Невдача в скандинавському напрямі стимулювала пошук більш надійного союзника. Таким союзником могла стати Німецька імперія. Цей вибір був далеко не випадковим. Багато фінських радикалів-самостійників були щирими шанувальниками Німецької імперії. Німеччина з її фантастичною економічною міццю, сильною армією і відомою всьому світу наукою викликала у них почуття широкого захоплення. Більшість фінляндських студентів і викладачів, що зв'язали свою долю з рухом егерів, навчалися в Німеччині або перебували під сильним впливом німецької науки і культури у себе на батьківщині. З іншого боку, німецька дипломатія теж не сиділа, склавши руки, і проявляла відповідну активність. Представники Німеччини ясно демонстрували свої симпатії боротьбі фінляндців за незалежність.

6 серпня 1914 р. німецький посол у Стокгольмі Франц фон Райхенау отримав вказівку від райхсканцлера Т. фон Бетман-Гольвега вступити в контакт із впливовими політичними діячами Фінляндії з метою створення сприятливого для Німеччини настрою, пообіцявши фінам, у разі успішного результату війни, *«створення автономної буферної республіки Фінляндії»*[17, с. 38]. На початку листопада 1914 р. у Великому князівстві Фінляндському з'явилися німецькі листівки із закликом *«гнати геть російських варварів при кожному зручному випадку»* і *«повалити зі своєї шиї російське ярмо»*[17, с. 39]. Німеччина в цих листівках зображувалася як держава-визволителька, вимушена просувати за допомогою зброї ідеали свободи на територію деспотичної Росії.

Так чи інакше, але в кінці листопада 1914 р. члени студентського комітету в Гельсінгфорсі прийняли рішення про налагодження контактів з Німеччиною. З цією метою в Стокгольм прибули два його представники – технолог Бертель Пауліг і студент Вальтер Горн. У шведській столиці молоді фінляндські радикали-самостійники зустрілися через посередництво Карла Маннергейма, старшого брата генерал-лейтенанта російської армії Густава Маннергейма, з радикалами-«ветеранами» [12, с. 302]. «Ветерани» допомогли молоді скласти текст звернення, адресованого німецьким урядовим колам. Студенти зверталися з проханням прийняти фінляндських добровольців на спеціальні курси для військового навчання і допомогти в придбанні зброї. 11 грудня 1914 р. німецький посол у Стокгольмі Г. Люціус фон Штеттен передав це послання райхсканцлеру Т. фон Бетман-Гольвегу [12, с. 326].

26 січня 1915 р. у Берліні відбулася нарада представників Військового міністерства, Генерального штабу та МЗС Німецької імперії, на якому було прийнято рішення про відкриття під Гамбургом, у містечку Локштедт, 4-тижневих курсів військової підготовки для 200 фінляндських добровольців, як уже згадувалось на початку. За протоколом Берлінської наради, навчання мало на меті *«продемонструвати симпатії Німеччини по відношенню до Фінляндії, долучити фінів до високої німецької культури і військового духу і надалі, в разі вторгнення Швеції чи фінляндського повстання, зробити їх здатними до виконання безпосередніх військових завдань на території князівства»* [16, с. 148 – 149].

Результати Берлінської наради не зовсім задовольнила фінських радикалів-самостійників. Німецька сторона відмовилася надати будь-які офіційні гарантії підтримки фінляндського руху за незалежність. Учасникам Локштедтських курсів, після їх закінчення, не дозволялося залишатись на території Німеччини. Їм рекомендували виїхати в нейтральну Швецію, щоб знаходитися поблизу від епіцентру передбачуваного фінляндського заколоту.

Разом з тим, рішення про відкриття Локштедтських курсів фінські радикали-самостійники взяли за відправну точку секретної співпраці з Берліном. Через місяць, 25 лютого 1915 р. почалося функціонування Локштедтських курсів [16, с. 152]. Цей захід був секретним. Тому в листуванні між різними німецькими інстанціями воно отримало назву «Lola» [16, с. 152].

У програму курсів входили: стройова підготовка, навчання підривній справі і взагалі навчання методам партизанської війни. Для

забезпечення секретності справи фінляндські добровольці одягли уніформу пфадфіндерів – німецьких бойскаутів, в якій вони відчували себе, м'яко кажучи, незатишно. Керував навчанням військовий, учасник придушення повстання племен гереро в німецьких африканських колоніальних володіннях майор німецької армії Максимиліан Байер, якого вважали засновником і керівником руху пфадфіндерів [16, с. 154].

Офіційним днем народження Фінського Єгерського Батальйону стало 2 вересня 1915 р. Цей день був символічним в історії Німеччини. Саме 2 вересня 1870 р. прусська армія розбила французів під Седаном. Як випливало з наказу німецького військового міністра, навчальна група «Локштедт» формувалася у вигляді єгерського батальйону, створюваного з фінляндських добровольців і мала підкорятися німецькому військовому командуванню. Фінляндці отримували уніформу пруських єгерів і зобов'язані були *«служити Німецькій імперії усіма силами і на будь-яких ділянках фронту»*[4, с. 217]. Третього травня 1916 р. Фінляндському Єгерському Батальйону було присвоєно звання Королівського Прусського єгерського батальйону №27 [4, с. 220].

Разом з тим командир формованого батальйону майор М. Байер усвідомлював, що це з'єднання не може бути рядовим підрозділом німецьких збройних сил. Він, зокрема, виділив такі завдання фінського єгерського батальйону: *«перешкоджати тому, щоб російські війська наважилися на мобілізацію в Фінляндії, відтягнути по можливості більшу кількість російських збройних сил із фронту до Фінляндії, організувати диверсійні акції у Великому князівстві, політично чинити тиск на Швецію, сприяти зростанню симпатій фінляндців по відношенню до Німеччини, виховати групу інструкторів для фінляндської національно-визвольної армії»*[5, с. 114].

Політичне керівництво Руху єгерів та забезпечення його фінансової підтримки взяв на себе Центральний комітет на чолі з Каєм Доннером та Юрьйо Рууту [13, с. 201 – 202]. Керівники Руху єгерів прагнули надати йому загальнонаціональний характер, залучаючи на свій бік представників провідних політичних партій Великого князівства. Робилися спроби залучити і соціал-демократів. Порівняно зі своїми російськими колегами, фінляндським соціал-демократам, більшою мірою, був притаманний «націоналістичний імідж». Однак, партія дотримувалася тактики вичікування. Її керівництво не забороняло своїм членам брати участь в єгерському русі індивідуально.

У цілому, Рух єгерів не привів до об'єднання його учасників за партійною чи політичною ознакою. Лінія розмежування противників

і прихильників згаданого руху проходила через відповідь на питання про ставлення до Росії.

Керівництво Руху егерів принципово відкидало існування відмінності між російською державною владою і російським народом. *«Ця диференціація, на нашу думку, притупляла силу національного протесту і вважалася шкідливою для справи національного визволення. Ми бажаємо стати самостійними і не можемо погодитися із тією обставиною, що окупанти, russä – нехай в образі Миколая або в одягах матросів господарюють тут»*, – писав з цього приводу один із лідерів Руху егерів Я. Фабріціус [13, с. 209]. А до того традиційна політика лояльності фінляндців по відношенню до Російської імперії розглядалася прихильниками Руху егерів як зрада справі нації, навпаки, германофільство стало інтерпретуватися як синонім відданості національній ідеї. Ідеологія егерського руху набула яскраво вираженого антиросійського забарвлення. При цьому його прихильники доходили до абсурдних заяв. Наприклад, в одній із статей Юрьйо Рууту писав, що *«у всіх війнах фіни завжди були ворогами Росії, і тепер простий фінський селянин вважає поняття “ворог” і “росіянин” синонімами»*[13, с. 210].

Власне, для організації вербування молоді в егерський батальйон Фінляндія була розділена на 87 відділень, у кожному з яких проводилася відповідна робота. Причому вона не обмежувалася більше колами інтелігенції та студентства. Німецьке командування вимагало набирати добровольців із різних верств населення, різних районів Фінляндії для того, щоб створити дійсно подобу національно-визвольної армії. Були утворені спеціальні етапні пункти перекидання добровольців через кордон. Молоді люди нелегально покидали країну взимку по льоду Ботнічної затоки. Причому, протягом маршруту слідування добровольців з Фінляндії до Швеції працювали спеціальні збірні пункти, у місцях перетину кордону були досвідчені провідники. Аналогічна система діяла і на шведській території.

Соціальний склад батальйону був украй неоднорідний. Згідно зі статистичними даними фінського історика М. Лаурерми, близько 300 осіб були випускниками університетів та інших вищих навчальних закладів, 150 – 200 осіб мали середню освіту, 513 були робітниками, 268 – селянами, фінський торговий флот дав батальйону 132 людини [5, с. 346]. Рух егерів із руху студентства фактично перетворилося на рух широких соціальних верств населення Великого князівства.

Тим часом, царський уряд Росії одержав відомості про фінляндський Рух егерів у вересні 1915 р. завдяки своїм законспірованим

агентам у Сенаті та Сеймі Великого князівства Фінляндського [4, с. 276]. 8 грудня 1915 р. на прикордонній зі Швецією залізничній станції Торнео російські жандарми затримали студента Гельсінгфорського університету Едуарда Брууна [4, с. 278]. Його підозрювали в шпигунстві на користь Німеччини: випадок цілком типовий для воєнного часу. Проте цього разу все було інакше. Арешт звичайного студента привернув увагу не тільки російської жандармської влади, а й урядових кіл імперії. Навіть імператор Микола II не залишився байдужим до цієї справи. Міністр юстиції Російської імперії А. Хвостов звернувся до нього з проханням «обійти закон» і створити спеціальну комісію для розслідування справи фінського студента. «Обхід закону» полягав у тому, що подібні інциденти, які виникали в межах Великого князівства Фінляндського, були прерогативою місцевої поліції, а не російських служб. Головним аргументом на користь виключення з правила були «інтереси оборони та безпеки Російської імперії» [4, с. 280].

Е. Бруун досить докладно розповів на допитах у катівнях Петрограду російським жандармам про те, що на німецькій території, за прямої підтримки імператора Вільгельма II проходять військове навчання мігранти з Великого князівства Фінляндського, молоді фінські радикали-самостійники [4, с. 281]. Згодом вони збиралися повернутися на батьківщину і, в разі німецького військово-морського вторгнення у Фінляндію, очолити національне повстання з метою відокремити свою країну від Росії. Сам Е. Бруун також пройшов військову підготовку в Німеччині, а потім був відправлений на батьківщину для вербування молоді в створюваний німецькими військовими «фінський легіон» [4, с. 282]. Відомості, отримані від Е. Брууна, піддала ретельній перевірці спеціальна комісія, направлена до Фінляндії на чолі з судовим слідчим із особливо важливих справ Петроградського Окружного суду Н. Машкевічем [4, с. 282]. До кінця травня 1916 р. до слідства було притягнуто вже 62 людини, 32 з яких утримувалися під вартою. З 19-ти затриманих у Гельсінгфорсі радикалів-самостійників 13 відвезли до Петрограду в Будинок попереднього ув'язнення [7, с. 367]. Там були вже 60 інших активістів фінського руху за незалежність, такі як: Вігторі Косола, Артуурі Лейнонен, Аарне Сігва та Кюесті Вілкун [7, с. 367]. «Ворожих єгерів» звільнили лише після Лютневої революції 1917 р. та падіння царизму [7, с. 400].

Отже, перед російським царським урядом крок за кроком проявлялася картина формування серед колись лояльних фінляндців руху,

метою якого був вихід Фінляндії зі складу Російської імперії в результаті прямої або непрямой підтримки Імперської армії Німеччини.

Війна була у розпалі, тому німецьке командування прийняло рішення відправити Королівський Пруський єгерський батальйон №27 на Східний фронт. При цьому воно навряд чи керувалося військовою необхідністю. Відправлення батальйону на фронт, розглядалася не стільки з військової точки зору, в якості придбання фронтового досвіду, а скільки з політичної точки зору. Фінляндський Єгерський Батальйон повинен був зіграти роль прикладу для інших самостійницьких рухів, а саме як слід було діяти. За рішенням німецького командування 27-й Королівський Пруський єгерський батальйон був відправлений на Ризький фронт у розпорядження групи армій «Мітва»[8, с. 195]. 30 травня 1916 р. німецький імператор Вільгельм II особисто прийняв парад 27-го Королівського Пруського єгерського батальйону №27 у Кьонігсбергу.

Хоча Фінляндський Єгерський Батальйон не брав участі у жодних значних військових операціях, але непогано проявив себе в локальних боях з охорони Ризького узбережжя. У ході бойових дій 13 людей було вбито і 24 отримали поранення. Військовий внесок батальйону був досить скромним, але його внутрішнє життя супроводжували бурхливі потрясіння. Уже в перші дні перебування на фронті три єгері здалися у російський полон. У період з вересня 1916 р. по березень 1917 р. із батальйону було відраховано 175 осіб, що становило приблизно 9 % від загальної чисельності.

Головною причиною такої ситуації був внутрішній конфлікт між прагненням єгерів боротися за незалежність Фінляндії і одночасно бути зобов'язаним служити німецькому імператору Вільгельму II. Молоді бійці не виявляли прямого зв'язку між участю в операціях Імперської армії Німеччини на фронті і боротьбою за незалежність Фінляндії. Німецьким офіцерам було важко зрозуміти сумніви фінляндських єгерів. Вони з роздратуванням ставилися до розмов на політичні теми, що стосувалися майбутнього статусу Фінляндії, і були впевнені в тому, що єгері, як військовослужбовці німецької армії, повинні, перш за все, виконувати свій військовий обов'язок перед державою, яка хоч і не була їх Батьківщиною, але простягнула у важкий для Фінляндії момент руку допомоги. У відповідь фінляндці звинувачували німецьких офіцерів у фанатизмі, нехтуванні людьми, в повному нерозумінні їх потреб.

Наслідком цих самостійницьких заворушень на фронті стало рішення про відведення Фінляндського Єгерського Батальйону з фрон-

ту і розміщення його в Лібаві [9, с. 43]. На початку січня 1917 р. майор М. Байер був відсторонений від обов'язків командира батальйону. Його наступник німецький капітан Г. Кнатс виступав за проведення масових чисток від «ненадійних елементів» і вимагав реорганізації батальйону на основі більш міцного військового фундаменту з виключенням всякої політизації. По суті мова йшла про те, щоб прирівняти Фінляндський Єгерський Батальйон до звичайного військового формування, пов'язаному дисципліною і зобов'язаному підкорятися наказам німецького командування, без всякого права на політику.

Лютнева революція в Росії освітила нові перспективи перед Рухом єгерів. Особливе значення у військовому навчанні добровольців з Фінляндії стало надаватися підготовці офіцерських кадрів, щоб вони змогли самостійно керувати великими військовими підрозділами. Командиром батальйону став німецький капітан Едуард Аусфельд [16, с. 364 – 265]. З літа 1917 р. збільшилася кількість єгерів, що відправлялися до Фінляндії з метою створення там загонів самооборони – Шюцкора (фін. Suojeluskunta) [16, с. 365]. Разом із єгерями, підпільно через Швецію, відправлялася також і зброя.

Після того як 4 грудня 1917 р. Сенат Великого князівства Фінляндського проголосив незалежність Фінляндії, а 6 грудня 1917 р. парламент Фінляндії – Едускунта – одногосно підтримав цей акт, фінляндські єгері присягнули законному уряду Фінляндії на чолі з Пером Евіндом Свінгфвуда в церкві латвійського міста Лібава [19, с. 278]. Таким чином, фінляндські єгері завершили своє перебування у лавах Імперської армії Німеччини.

Рух єгерів був результатом німецько-фінляндської співпраці, що став можливим завдяки відомому збігу інтересів урядових кіл Німеччини та радикально налаштованої частини фінляндського суспільства. Він наочно демонстрував вкритий для сучасників ореолом секретності зв'язок між супротивником Російської імперії та її національною окраїною, висвітлювало елемент своєрідної гри Німецької імперії на національних проблемах царської Росії.

Значення Руху єгерів виявився багатограним. Він став важливим засобом агітації на користь ідеї незалежності. З єгерського батальйону сформувалося ядро національної армії Фінляндії. У міжвоєнний період майже 90 % фінляндського генералітету склали колишні єгері. З їхнього середовища вийшло близько 50 генералів і 89 полковників.

Для Німеччини, як вказує фінський історик М. Лауерма, Фінляндський Єгерський Батальйон був переконуючим прикладом фінляндського руху за незалежність, що гарантував ширість його задумів [6, с. 621]. Науковець підкреслив, що завдяки Руху єгерів до Фінляндії слід було ставитися як до союзника, що у своїх розрахунках слід брати до уваги [6, с. 630].

Якщо ми ведемо мову про Рух єгерів у Фінляндії, слід виходити на таку проблему, як мілітаризація національних рухів у роки Першої світової війни (організація збройних формувань за національною ознакою). Австро-Угорщина підтримувала створення легіонів Українських Січових Стрільців, Німеччина – Фінляндського Єгерського Батальйону, Росія створювала Чехословацький корпус. По суті, мова йшла про державну підтримку сепаратизму, національного самостійництва поневолених народів, у стані своїх військових супротивників.

З тих буремних подій минуло 100 років, за яких український народ пережив три голодомори, дві світові війни, боротьбу за незалежність, а фінський – громадянську війну і дві більшовицькі навали. Але вищі ідеали та мета – народження самостійної суверенної Батьківщини Фінляндії – навпаки вели бійців на смерть заради світлого майбутнього наступних поколінь.

Бібліографічні посилання

1. *Ahti M.* Ryssänvihassa: Elmo Kaila 1888-1935: Aktivistin, asevoimien harmaan eminenssin ja Akateemisen Karjala-Seuran puheenjohtajan elämäkerta / M. Ahti. – Porvoo-Helsinki-Juva : WSOY, 1999. – 436 ss.
2. *Enckell O.* Jääkärien tarina. Suomentanut Emerik Olsoni / O. Enckell. – Helsinki : Otava, 2005. – 246 ss.
3. *Kirby D.* A Concise History of Finland / D. Kirby. – Cambridge, 2006. – 658 pp.
4. *Lackman M.* Suomen vai Saksan puolesta? Jääkäreiden tuntematon historia: Jääkäriliikkeen ja jääkäripataljoona 27:n (1915–1918) synty, luonne, mielialojen vaihteluita ja sisäisiä kriisejä sekä niiden heijastuksia itenäisen Suomen ensi vuosiin saakka / M. Lackman. – Helsinki : Otava, 2000. – 760 ss.
5. *Lauerma M.* Kuninkaallinen Preussin Jääkäripataljoona 27: Vaiheet ja vaikutus / M. Lauerma. – Helsinki : WSOY, 1966. – 423 ss.
6. *Lauerma M.* (toim. Markku Onttonen ja Hilikka Vitikka) Jääkärien tie / M. Lauerma. – Helsinki : WSOY, 1984. – 654 ss.
7. *Onttonen M.* (toim.): Jääkärikirja / M. Onttonen. – Helsinki : Ajatus Kirjat, 2002. – 523 ss.

8. *Payne S.* Civil War in Europe, 1905 – 1949 [Электронный ресурс] / S. Payne. – Cambridge UP, 2011. – 239 pp. – Режим доступа : http://books.google.com.ua/books?id=zP4ikZ_o3V8C&pg=PA29&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false.

9. *Vihavainen T.* Suomi neuvostolehdistössä 1918-1920 / Т. Vihavainen. – Helsinki : Suomen Historiallinen Seura, 1988. – 365 ss.

10. *Vihavainen T.* Vnutrenni vrag : borba s mestšanstvom kak moralnaja misšija ruskoi intelligentsii (Внутренний враг. Борьба с мещанством как моральная миссия русской интеллигенции) / Т. Vihavainen. – St. Petersburg : Izdatelski dom “Kolo” (Изд. дом «Коло»), 2008. – 483 ss.

11. *Клингге М.* Имперская Финляндия / М. Клингге. – Хельсинки; СПб. : Колокол-пресс, 2007. – 616 с.

12. *Маннергейм К.-Г.* Мемуары / К.-Г. Маннергейм; пер. с финского П. Куйиала (часть I), Б. Злобин (часть II) – М. : Вагриус, 1999. – 544 с.

13. *Новикова И.* Великое княжество Финляндское в годы Первой мировой войны: от автономии к независимости (Глава в коллективной монографии) / И. Новикова // Война и общество в XX веке : в 3 кн. / рук. проекта О. А. Ржешевский. – М. : Наука, 2008. – Кн. 1, гл. 7, С. 186 – 232.

14. *Новикова И.* Германия и проблема финляндской независимости (1914 – 1916) / И. Новикова // Вестник СПбГУ, 1997. – Сер. 2. – Вып. 1. – С. 35–43.

15. *Новикова И.* Проблема «активизма» в финляндском национальном движении / И. Новикова // X Ломоносовские чтения. Доклады и тезисы, Архангельск : Изд-во ПГУ, 1998. – С. 50–51.

16. *Новикова И.* «Финская карта» в немецком пасьянсе: Германия и проблема независимости Финляндии в годы Первой мировой войны / И. Новикова. – СПб. : Изд-во СПбГУ, 2002. – 300 с.

17. *Новикова И.* Молодые финны должны были служить Германии, всеми силами и на любых участках фронтах [Электронный ресурс] // И. Новикова // Военно-исторический журнал, 2004. – Вып. 9. – С. 35-41. – Режим доступа : <http://smpanel.pu.ru/panel/users/novikova/592.pdf>.

18. *Широкопад А.* Три войны «Великой Финляндии» / А. Широкопад. – М. : Вече, 2007. – 378 с.

19. *Широкопад А.* Финляндия. Через три войны к миру / А. Широкопад. – М. : Вече, 2009. – 384 с.

20. *Юссіла О.* Від Великого князівства до сучасної держави / О. Юссіла, С. Гентілла та Ю. Неваківі; пер. з фін. М. Гаугала, В. Пилипенко ; ред. пер. Тик. Тищенко. – К. : Унісерв, 2002. – 407 с.

Надійшла до редколегії 14.05.2014